

TARTU
RINGKONNAKOHUS

Riigikogu õiguskomisjon
Lossi plats 1a
15165, Tallinn
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Teie 28.01.2025

Meie 13.02.2025 nr 10-3/25/5-2

Tartu Ringkonnakohtu arvamus kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (elnõu 560 SE) kohta

Tartu Ringkonnakohus tänab võimaluse eest avaldada arvamust kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse elnõu kohta. Kuivõrd tegemist on väga mahuka muutmisploaniga, ei jõua me kõikidesse detailidesse süveneda. Küll aga näivad paljud muudatused laias laastus toetamist väärivad ja teevad menetluse loodetavasti efektiivsemaks ja loogilisemaks. Toome välja mõned tähelepanekud.

1. Eelnõu kohaselt teevad edaspidi paljusid määruseid ringkonnakohtunikud ainuisikuliselt. Ka paistab olevat plaan see, et tulevikus enam paljude ringkonnakohtu määruste peale Riigikohtusse kaevata ei saa. Need kaks muudatust oma koostoimes võivad aga kaasa tuua soovimatuid tagajärgi. Vastavad muudatused puudutaksid ka kõige levinumat määruskaebemenetluste alaliiki – vangistusest tingimisi ennetähtaegseid vabastamisi. Senise 7 kohtuniku asemel (1 kohtunik maakohtus, 3 kohtunikku ringkonnakohtus ja 3 kohtunikku Riigikohtus) hakkaks selle küsimusega tegelema üksnes 2 kohtunikku – 1 maakohtunik ja 1 ringkonnakohtunik. See võib viia väga ebaühtlase kohtupraktikani – eeskätt tulenevalt sellest, et mõned ringkonnakohtunikud võivad olla küllaltki lebed (kinnipeetavad tihti vabastada), teised aga sootuks rangemad (jätta kinnipeetavad üldjuhul vabastamata). Neid ringkonnakohtunikke ei saaks edaspidi teised ringkonna- ega riigikohtunikud mõjutada. Seetõttu võiks kaaluda, kas need kaks üheaegset muudatust ikkagi on vajalikud – ehk võiks piirduda vaid ühega.

Puutuvalt ringkonnakohtu koosseisu võiks seadusandja kaaluda võimalust muuta seadust nii, et edaspidi lahendaks süüdistuskohustuskaebusi 3 kohtunikku senise 1 kohtuniku asemel (§ 208 lg 4). Süüdistuskohustusmenetluses lahendatavad asjad kipuvad olema võrdlemisi keerulised.

2. Määruskaebuse lahendamiseks soovitakse ringkonnakohtutele anda edaspidi rohkem aega – 10 päeva asemel 30 päeva. Kuigi see on tervitatav, tuleb märkida järgmist.

Esiteks on vähemasti suviti sellise tähtaja järgimine problemaatiline – ca kuu aja pikkune suvepuhkus on tavapärane.

Teiseks ei tohiks tähtaeg hakata kulgema mitte *kaebuse saamisest*, vaid *kaebetähtaja lõpust*. Nimelt on võimalik, et kaebus esitatakse juba kaebetähtaja esimesel päeval. Kaebuse lahendamine enne kaebetähtaja lõppu pole aga mõistlik ja praktikas seda (üldjuhul) ei tehtagi, kuna mõni teine menetluspool võib oma kaebuse esitada ka kaebetähtaja viimasel päeval.

Eelnõu koostajad on lähtunud (vt seletuskirja põhjendusi p 203 juurde) Riigikohtu lahendites nr 3-1-1-50-12 ja 3-1-1-105-12 omaks võetud seisukohast, mille järgi tuleb määruskaebus menetlusse võtta (määrusega) ja võimaldada teistel pooltel sellele vastata. Selline lähenemine on ressursikulukas ega ole ka praktikaga kooskõlas. Poolte arvamuse kuulamine peaks olema kohustuslik vaid siis, kui ringkonnakohus plaanib maakohtu määrust muuta ja võib-olla ka mingite n-õ tõsisemate asjade puhul (nt nende asjade puhul, kus edaspidi on kaebetähtaeg 30 päeva; p 199). Senise praktika põhjal teised pooled (reeglina prokuratuur) valdavalt oma seisukohti ei esita. Samas peab ringkonnakohus koostama määruse, andma vastamistähtjad, saatma määruse laiali, ootama ära vastamistähtaja lõpu jms. Kui maakohtu määrus jääb muutmata, ei ole teiste poolte ärakuulamise mõtet. Seda ei saa põhjendada ka vajadusega anda võimalus esitada kohtukoosseisu vastu taandusi: aastakümneid ametis olnud ringkonnakohtunikud ei mäleta ainsatki juhtumit, kus oleks sel viisil taandamist taotletud.

3. KrMS § 424¹ senise puuduliku regulatsiooni täiendamine on positiivne. Olgu aga märgitud järgmist.

Esiteks võiks kaaluda, kas välismaalase vabastamine võiks eeldada seda, et ta on kindla aja vanglas ära olnud. Vastasel juhul võib Eesti õiguskorra tõsiseltvõetavus sattuda löögi alla: kedagi küll karistatakse nt 10-aastase vangistusega, aga ta pääseb juba 6 kuud pärast karistuse kandmise algust vabadusse. Ennetähtaegse vabastamise puhul on seadusandja leidnud, et inimene peab olema vanglas vähemalt 1/3, 1/2 või 2/3 oma karistusajast – vt karistusseadustiku § 76 lg-d 1 ja 2. Sarnast nõuet võiks kaaluda ka välismaalase vabastamise puhul – kurjategija peab oma süü läbi reaalse vangistuse kandmise vähemalt osaliselt lunastama. Taoline minimaalne aeg võiks olemas olla vähemalt raskete kuritegude puhul.

Lisaks sellele võiksid seadusest nähtuda ka välismaalase vabastamise sisulised eeldused. Riigikohus leidis hiljuti (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus nr 1-19-2118/264), et need eeldused on samasugused nagu ennetähtaegse vabastamise puhul. Lisaks peaks olema täidetud KrMS § 416 lg-s 2 toodu. Esiteks võiks vastav seisukoht nähtuda seadusest, sest kohtud peavad põhiseaduse kohaselt mõistma õigust seaduste alusel. Teiseks võiks aga kaaluda, kas § 424¹ sisulised eeldused ikkagi peaksid hõlmama kõiki tähtaegse vabastamise eeldusi. Nii võiks küsida, kas retsidiivsusrisi hindamine, kui kohtupraktika järgi kõige olulisem tingimisi vabastamise eeldus, pole üleliigne, arvestades seda, et inimene ei jää Eestisse. Lisaks sellele tekib küsimus, miks üldse kahte menetlust tarvis on, kui sisulised eeldused on samad.

Viimaks võiks näha ette ka tähtaja, mille järel § 424¹ alusel vabastamata jäetud inimese suhtes tema vabastamisküsimus uuesti läbi vaadatakse, et ta piltlikult öeldes ei saaks seda nõuda järgmisel päeval pärast vabastamata jätmise määruse jõustumist. Tingimisi vabastamise puhul on seesugune vahe aasta või kaks (vt vangistusseaduse § 76 lg-d 4 ja 41).

4. Näib, et tingimisi vabastamise asjades ei plaanita ka edaspidi määruseid avalikustada. Seda võiks siiski kaaluda. Nende määrustega tutvumiseks võib avalikkusel olla tihtipeale põhjendatud huvi – seda vähemasti raskete kuritegude (raskete karistuste) puhul. Sellele on viidanud ka Riigikohus (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus nr 1-21-5438/66, p 11).

Lugupidamisega

Tiina Pappel
Tartu Ringkonnakohtu esimees